

Det arktiske parlamentariker- samarbeidet

Av Bjørn Willy Robstad

STORTINGETS UTREDNINGSSEKSJON

PERSPEKTIV 01/20

Layout og trykk: Stortingets grafiske seksjon, 2020

Fotograf: Istockphoto: Andrey Popov

 Svanemerket trykksak, 2041 0654

Forord

I 2009 opprettet Stortinget en internasjonal delegasjon til det arktiske parlamentarikersamarbeidet på seks medlemmer og seks varamedlemmer. Opprettelsen av en parlamentarisk delegasjon var et naturlig svar på økt internasjonal interesse for Arktis og fremveksten av en norsk nordområdepolitikk.

I artikkelen tar jeg for meg utviklingen i det internasjonale arktiske samarbeidet siden 1987, via opprettelsen av delegasjonen i 2009 og frem til det samarbeidet står i dag. Jeg legger hovedvekten på parlamentarikersamarbeidet, som jeg har fulgt som generalsekretær for det internasjonale samarbeidet i perioden 2006-2016 og som delegasjonssekretær i Stortinget siden 2009. Det har ikke blitt skrevet en samlet fremstilling om dette samarbeidet tidligere. Jeg vil videre ta for meg hovedpunktene i utviklingen av regjeringssamarbeidet Arktisk råd da det er viktig for å forstå helheten i det arktiske samarbeidet og samspillet mellom parlamentarikerne og regjeringene. Jeg vil også komme inn på utviklingen av norsk nordområdepolitikk og hvordan det internasjonale samarbeidet har påvirket utviklingen av vår nasjonale politikk.

Mot slutten ser jeg nærmere på samarbeidet med Europaparlamentet og hvordan den arktiske delegasjonen har arbeidet for å ivareta norske interesser der. Denne delen har fått en relativt stor omtale sammenliknet med andre og kanskje vel så viktige tema. Hovedårsaken til dette valget er at det arktiske parlamentarikersamarbeidet skiller seg fra regjeringssamarbeidet på dette området ved at Europaparlamentet er fullt medlem av parlamentarikersamarbeidet, mens EUs utenrikstjeneste/Kommisjonen har status som ad-hoc observatør i Arktisk råd. Jeg har også beskrevet hvordan den arktiske delegasjonen har arbeidet med å påvirke utformingen av EUs arktiske politikk. Dette siste som et eksempel på delegasjonens arbeid utenom de tradisjonelle møtene.

En stor takk til seniorrådgivere og kolleger Per S. Nestande og Margrethe Saxegaard, som har bidratt med tekst og ideer til EU-delen. Tusen takk til seksjonsleder og kollega Trond Gabrielsen for tips og gjennomlesning av teksten, og tidligere kollega Kjell Myhre-Jensen for gode momenter til innholdet i artikkelen.

17. august 2020

Bjørn Willy Robstad

Sammendrag

Det arktiske parlamentarikersamarbeidet startet i 1993 i en periode med oppblomstring av samarbeidet mellom øst og vest etter Den kalde krigen. Stortinget har siden det første møtet vært svært toneangivende i samarbeidet, og hatt flere ledere av Den internasjonale arktiske parlamentarikerkomiteen.

Medlemmer av samarbeidet er Canada, Danmark (Grønland og Færøyene), Europaparlamentet, Finland, Island, Norge, Russland, Sverige og USA. Urfolkrepresentanter deltar som faste deltakere og det er flere observatører.

I 2009 ble Stortingets delegasjon for arktisk parlamentarisk samarbeidet etablert. Den har seks medlemmer og seks varamedlemmer. De fleste andre medlemsparlamentene har også etablert egne delegasjoner til det arktiske samarbeidet. Levekår for menneskene som bor i nord har vært det gjennomgående viktigste temaet i samarbeidet. Utdanningsamarbeid, klimaendringenes virkning i Arktis og utvikling av livskraftige samfunn i nord har vært viktige områder for delegasjonen og det internasjonale arktiske samarbeidet.

Parallelt med parlamentarikersiden har regjeringssamarbeidet i Arktisk råd tatt form. Samspillet mellom regjeringene, de folkevalgte og andre aktører i det arktiske samarbeidet har skapt nyvinninger i internasjonalt samarbeid. På tross av internasjonale spenninger og uenigheter mellom medlemmene, har man på mange måter klart å holde det arktiske samarbeidet utenfor dette og konsentrert samarbeidet om områder hvor man kan oppnå enighet.

Grunnet tematiske likhetstrekk har den arktiske delegasjonen også engasjert seg noe i saker angående Antarktis. Dette startet i forbindelse med behandlingen av stortingsmeldingen om Antarktis i 2015/2016. 1.-3. desember 2019 fant den første internasjonale parlamentarikerkonferansen om Antarktis sted i London og delegasjonsleder i den arktiske delegasjonen representerte Stortinget.

INNHold

1.	INNLEDNING	5
1.1	Stortingets internasjonale delegasjoner	5
1.2	Hva er Arktis?	5
2.	STORTINGET OPPRETTER EN ARKTISK DELEGASJON.....	7
2.1	Nytt samarbeidsklima i nord.....	8
2.2	Oppstart av et internasjonalt arktisk parlamentarikersamarbeid	9
3.	FRA ENKELTREPESANTANTER TIL DELEGASJONER.....	10
4.	DEN ARKTISKE PARLAMENTARIKERKONFERANSEN	12
5.	ARKTISK RÅD – REGJERINGSSAMARBEIDET	12
5.1	Etableringen av et Arktisk råd	12
5.2	Et vellykket internasjonalt samarbeid	13
5.3	Noen resultater av det arktiske samarbeidet	14
6.	SAMARBEID MELLOM ARKTISK RÅD OG DET ARKTISKE PARLAMENTARIKERSAMARBEIDET	15
7.	VIKTIGE TEMA I PARLAMENTARIKERSAMARBEIDET.....	15
7.1	Utdanning.....	16
7.2	Levekår	16
7.3	Økonomisk utvikling.....	17
7.4	Klimaendringer.....	17
8.	TRENDER I DET ARKTISKE SAMARBEIDET	18
8.1	Ny nordområdemelding høsten 2020	18
8.2	Geopolitiske endringer	19
8.3	Nytt forum for sikkerhetspolitikk?	20
8.4	Covid-19 og arktisk samarbeid	21
9.	DELEGASJONENS UTADRETTEDE VIRKSOMHET	22
9.1	Arendalsuka	22
9.2	Arktiske konferanser og møteplasser	23
10.	NORDOMRÅDEDIALOGEN	23
11.	EUROPAPARLAMENTET OG EU I DET ARKTISKE SAMARBEIDET	24
11.1	Bakgrunn	24
11.2	Europaparlamentets deltakelse i det arktiske samarbeidet.....	25
11.3	Arktiske resolusjoner og selsaken	26

11.4	Hvordan kan Norge og Stortinget påvirke?	27
12.	NORDISK ARKTISKE MØTER	28
13.	ANTARKTIS	29
13.1	Bakgrunn	29
13.2	Stortingsmelding om Antarktis.....	30
13.3	Den første parlamentarikerkonferansen for Antarktis	31
14.	AVSLUTNING.....	32

1. INNLEDNING

1.1 Stortingets internasjonale delegasjoner

Stortinget har lange tradisjoner for å delta i internasjonalt samarbeid. Samarbeidet skjer primært gjennom de internasjonale delegasjonene, men også ved Stortingets presidentskap og de ulike fagkomiteene.

Den arktiske delegasjon inngår som en av ti internasjonale delegasjoner i Stortinget, og involverer ca. 2/3 av alle stortingsrepresentantene som medlem eller varamedlem. Den største er delegasjonen til Nordisk råd med 20 medlemmer og 20 varamedlemmer, mens de minste har fire, for eksempel delegasjonen til Den Interparlamentariske Union.

Arbeidsformen i de ulike samarbeidene varierer. I Nordisk råd og Europarådet har partigruppene en viktig funksjon, mens i det arktiske samarbeidet har ikke partigrupper noen rolle og avgjørelser tas i konsensus. Mye av verdien av det internasjonale parlamentarikersamarbeidet ligger i at folkevalgte møter kolleger fra andre land, både meningsfeller og motstandere, blir kjent, utformer politikk og utvider sin horisont. Dette skjer i alle delegasjonene.

De fleste av delegasjonene har et tilsvarende samarbeid på regjeringssiden. Parlamentarikerforsamlingen til Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE PA) har kontakt med regjeringssamarbeidet i OSSE. Dialogen mellom parlamentarikersiden og regjeringssiden foregår gjerne i form av anbefalinger fra parlamentarikersiden som blir sendt til relevant ministersamarbeid, og gjennom formelle og uformelle møter, internasjonalt og nasjonalt.

I Stortinget er det internasjonal avdeling som bistår parlamentarikerne med faglige råd og administrativ bistand i dette arbeidet. Internasjonal avdeling har 23 årsverk. De fleste samarbeidene har også et felles internasjonalt sekretariat som støtter arbeidet i organisasjonen, som for eksempel Europarådets sekretariat i Strasbourg. Det er tett samarbeid mellom ansatte i internasjonal avdeling i Stortinget og medarbeiderne i de internasjonale sekretariatene. Det er ofte også tett samarbeid med kolleger som har tilsvarende jobber i de nasjonale parlamentene.

1.2 Hva er Arktis?

Det finnes flere måter å definere Arktis på, og den vanligste er å si at det er det geografiske området som er nord for polarsirkelen. (En annen måte er området hvor middeltemperaturen i den varmeste måneden er under 10 grader celsius.) For Norge betyr dette at store deler av Nordland, hele Troms- og Finnmark, samt Svalbard og Jan Mayen ligger i det som normalt omtales som arktiske strøk. De øvrige arktiske landene er Canada, Danmark (med Grønland og Færøyene), Finland, Island, Russland, USA og Sverige. Det er disse åtte landene som hver for seg og gjennom det arktiske samarbeidet bestemmer over utviklingen i Arktis. Samtidig er den arktiske regionen sterkt påvirket av den globale utviklingen. Internasjonale miljøavtaler som FNs havrettstraktat (United Nations Convention on the Law of the Sea – UNCLOS) og FNs klimaavtale fra 2015 har stor betydning for Arktis.

I samtalen og debatten om utviklingen i nord blir begrepene «Arktis» og «Nordområdene – The High North» brukt om hverandre. Dersom en skal forsøke å skille de to begrepene er «Arktis»

et presist, geografisk begrep, mens «Nordområdene» er et politisk og mer tøyelig begrep. I norsk forvaltningspraksis går det gjerne et praktisk skille for nordområdene på fylkesgrensa mellom Nordland og Trøndelag.

Figur 1. Kart over Arktis hentet fra CIA World Factbook

Kartet viser utbredelsen av Arktis ut fra hhv. det geografiske området for nord for polarsirkelen (blå strek) og områder med middeltemperatur under 10 grader (rød strek).

Figur 1

2. STORTINGET OPPRETTER EN ARKTISK DELEGASJON

Stortingets delegasjon for arktisk parlamentarisk samarbeid ble vedtatt opprettet i 2009. Den er dermed en av de yngste delegasjonene i Stortinget og har seks medlemmer og seks varamedlemmer. Det arktiske parlamentarikersamarbeidet har imidlertid pågått siden 1993. I perioden fra 1998 til 2009 var Stortinget representert med et medlem og et varamedlem til det arktiske parlamentarikersamarbeidet. Medlemmet av komiteen fra 2001 til 2009 var Hill-Marta Solberg (A) med Ivar Kristiansen (H) som vararepresentant. Særlig Solberg var en pådriver for opprettelsen av en egen arktisk delegasjon i Stortinget. Både nasjonalt og internasjonalt hadde hun opplevd en økende interesse for arktiske spørsmål. Internasjonalt fikk plantingen av det russiske flagget på havbunnen ved Nordpolen i august 2007 stor oppmerksomhet. Tilgang til naturressurser, nye seilingsruter mellom Europa og Asia, samt klimaendringenes betydning for Arktis, fikk verden til å se mot nord.

Samtidig var det en sterkere nasjonal satsing på nordområdepolitikken. Regjeringen Stoltenberg og daværende utenriksminister Støre gjorde nordområdepolitikken til en av sine merkesaker. Den første nordområdemeldingen kom imidlertid fra regjeringen Bondevik [«Muligheter og utfordringer i nord» \(St. meld. no. 30 \(2004-2005\)\)](#), men det ble særlig utenriksminister Støre som tok eierskap til politikkområdet, nasjonalt og internasjonalt. Stoltenberg-regjeringens [første nordområdestrategi](#) ble lansert i 1. desember 2006 og ble fulgt opp med [«Nye byggesteiner i nord»](#) den 12. mars 2009.

Med bakgrunn i denne økte oppmerksomheten om arktiske spørsmål, besluttet Stortingets presidentskap den 11. juni 2009 å fremme innstilling til Stortinget vedrørende opprettelse av en delegasjon til det arktiske parlamentariske samarbeidet. Den 20. oktober 2009 fulgte Stortingets valgkomité opp i [Innstilling 26 S \(2009-2010\)](#) ved å innstille på at det skulle opprettes en delegasjon til det arktiske parlamentarikersamarbeidet med seks medlemmer og seks varamedlemmer. Delegasjonen ble vedtatt opprettet av Stortinget [den 22. oktober 2009](#). Kort tid senere konstituerte delegasjonen seg med Morten Høglund (FrP) som leder og Eirik Sivertsen (A) som nestleder. Stortinget ønsket med opprettelsen å styrke oppmerksomheten og kunnskapen om arktiske saker i Stortinget, i tillegg til å bidra i det offentlige ordskiftet om arktisk politikk.

Før jeg går nærmere inn på arbeidet til Stortingets arktiske delegasjon, vil jeg beskrive det internasjonale bakteppet for oppstarten av det arktiske samarbeidet. Jeg vil så gå nærmere inn på oppstarten av det arktiske parlamentarikersamarbeidet for å sette opprettelsen av delegasjonen i 2009 inn i et større bilde.

Stortingets arktiske delegasjon på den 10. arktiske parlamentarikerkonferansen i Akureyri i 2012. Fra venstre: Silje Bergum Kinsten, (informasjonsmedarbeider), Henning Skumsvoll (FrP), Bjørn Willy Robstad (internasjonal avdeling), delegasjonsleder Morten Høglund (FrP), nestleder Eirik Sivertsen (A), Ingalill Olsen (A), Kjell Myhre-Jensen (internasjonal avdeling), og Geir-Ketil Hansen (SV). Foto: Stortinget

2.1 Nytt samarbeidsklima i nord

Slutten av Den kalde krigen førte til en oppblomstring av ulike samarbeid mellom øst og vest på 1990-tallet. Opptakten til det nye samarbeidsklimaet i nord kom den 1. oktober 1987 i Murmansk med talen til daværende generalsekretær i det sovjetiske kommunistpartiet Mikhail Gorbatsjov. I «Murmansk-talen» tok Gorbatsjov til orde for økt samarbeid i Arktis mellom øst og vest på flere felt, inkludert på vitenskaps- og miljøområdet. Talen ble fulgt opp ved den såkalte «Rovaniemi-prosessen» med Finland i førersetet. Prosessen kulminerte med et møte mellom de arktiske miljøministrene i Rovaniemi i juni 1991 og etableringen av det arktiske miljøprogrammet (Arctic Environmental Protection Strategy - AEPS). En viktig del av AEPS ble oppstarten av de fire arbeidsgruppene AMAP (Arctic Monitoring and Assessment Program), PAME (Protection of the Arctic Marine Environment), CAFF (Conservation of Arctic Flora and Fauna) og EPPR (Emergency Prevention Preparedness Response). Disse arbeidsgruppene ble senere basis for etableringen av Arktisk råd i 1996 og er fremdeles en viktig del av samarbeidet. Det kommer jeg tilbake til senere.

Som et resultat av slutten på Den kalde krigen så vi også andre internasjonale samarbeid i nord vokse frem, med oppstart av [Barentssamarbeidet](#) i 1993 som et av de viktigste for Norge. I tillegg fikk vi etableringen av [Østersjørådet](#) i 1992 og [EUs Nordlige Dimensjon](#) som ble lansert av Finlands statsminister Paavo Lipponen i 1997. Alle samarbeidene dekker ulike geografiske og tematiske områder for samarbeid mellom land og regioner i Nord-Europa.

Mer etablerte samarbeidsorganisasjoner som Nordisk råd var tidlig ute med støtte til demokratiutvikling og sosiale prosjekter i Baltikum og Nordvest-Russland. Det var et sterkt ønske og vilje til å knytte nye bånd, støtte oppbyggingen av sivilsamfunn og ta tak i felles problemer gjennom samarbeid som under Den kalde krigen hadde vært umulig å få til.

2.2 Oppstart av et internasjonalt arktisk parlamentarikersamarbeid

I denne tiden med ny giv og interesse for samarbeidet mellom øst og vest fant den første konferansen i det internasjonale arktiske parlamentarikersamarbeidet sted i august 1993 i Reykjavik. Initiativet til møtet ble tatt av Nordisk råd, og parlamentarikere fra de fem nordiske land, Canada, Russland, Nordisk råd og Vest-Nordisk Råd deltok på møtet. Samiske politikere var med som representanter for de arktiske urfolk. I [sluttklæringen](#) fra møtet kan vi se at miljø og bærekraftig utvikling var hovedtema. Det er verdt å merke seg at deltakerne også tok til orde for at militære spørsmål skal tas opp i «ikke-arktiske samarbeidsfora», at det bør etableres et Arktisk råd for samarbeid mellom regjeringene i de arktiske landene, og at et samarbeid bør inkludere en bærekraftig økonomisk utnyttelse av ressursene i regionen. Flere av punktene i sluttklæringen omhandler også levekår for urfolk og deres deltakelse i samarbeidet. Vi har siden sett at disse temaene og føringene har blitt sentrale i det videre arktiske samarbeidet.

Det var solid norsk deltakelse på konferansen i 1993. Den ble ledet av Jan P. Syse (H) som var Nordisk råds president i 1993. Stortingets visepresident Kirsti Kolle Grøndahl (A) ledet redaksjonskomiteen som forhandlet frem sluttklæringen. I tillegg var utenriksminister Johan Jørgen Holst (A) med som taler med det ny-opplastede Barentssamarbeidet som hovedtema.

På konferansen i 1993 ble også Den arktiske parlamentarikerkomiteen (Standing Committee of Parliamentarians of the Arctic Region – SCPAR) opprettet. Denne komiteen har senere blitt den operative delen av det internasjonale arktiske parlamentarikersamarbeidet, og består av ett til to medlemmer fra hvert medlemsparlament som møtes 3-4 ganger i året. Det første møtet i SCPAR fant sted i Reykjavik i 1994 med den islandske parlamentariker Halldór Asgrímsson som vert. Asgrímsson ble også valgt som komiteens første leder. Som på konferansen i 1993 deltok representanter fra de nordiske landene, Russland og Canada i komitémøtet. Europaparlamentet var invitert av Nordisk råd til å delta på konferansen, men trengte noe tid til å finne ut av den interne organiseringen og hvem som skulle representere parlamentet i det arktiske samarbeidet.

I løpet av 1994 ble imidlertid også Europaparlamentet med i komiteen. Basert på modellen fra det arktiske miljøprogrammet (AEPS) ble representanter fra de arktiske urfolkene med fra starten i komiteens arbeid. Av de arktiske landene gjensto det å få med USA, som ble medlem i 1995 gjennom senator Frank Murkowski fra Alaska. Da var komiteen komplett med representanter fra de åtte arktiske landene og Europaparlamentet som medlemmer.

Det er verdt å merke seg at de første årene var de nordiske landene representert gjennom tre delegater nominert fra Nordisk råd til møtene i komiteen. Dette fortsatte frem til 1998 da arbeidet i komiteen ble reorganisert og hvert land fikk selvstendig representasjon. Bakgrunnen for at de nordiske landene de første årene var representert gjennom Nordisk råd, var dels at

Nordisk råd i sin tid var initiativtaker til oppstarten av samarbeidet, og dels at de relativt sett små nordiske landene ikke skulle utgjøre et flertall i komiteen. Det at de nordiske landene er representert gjennom delegasjonen til Nordisk råd, i en eller annen form, er noe vi også har sett i blant annet det parlamentariske østersjøsam arbeidet ([Baltic Sea Parliamentary Conference – BSPC](#)). I dag har Stortinget en fast representant til østersjøsam arbeidet, en tilsvarende ordning som i det arktiske samarbeidet før delegasjonen ble opprettet i 2009.

En annen viktig oppgave for SCPAR var å få på plass «Rules of Procedure» for komiteen. Dette arbeidet ble utført av komiteens tredje leder, canadiske Clifford Lincoln (1998-2004) og komiteens generalsekretær Guy Lindström (1994-2002). Den 23. februar 1999 vedtok komiteen dens «Rules of Procedure». Disse er siden kun blitt endret en gang, da det i 2009 ble besluttet at komiteen skal ha en nestleder i tillegg til en leder. Reglene omhandler både møtene i komiteen og organiseringen av den arktiske parlamentarikerkonferansen.

3. FRA ENKELTREPESANTANTER TIL DELEGASJONER

Stortinget fikk som nevnt en egen delegasjon til det arktiske parlamentarikersamarbeidet i 2009 etter å ha vært representert med en enkeltrepresentant i perioden fra 1998-2009. Den samme utviklingen med etablering av egne delegasjoner har vi sett i de fleste andre arktiske landene. Alle de nordiske landene har i dag en internasjonal delegasjon til det arktiske parlamentarikersamarbeidet. Delegasjonene har rundt 6 medlemmer, bortsett fra den danske delegasjonen som har 14. Russland har også en egen delegasjon, mens Canada velger ut to medlemmer fra Canada-Europa-delegasjonen som representanter for en periode. I USA har senator Lisa Murkowski, som representerer Alaska i Kongressen, vært komiteens medlem siden 2003. I Europaparlamentet er det lederen for «Delegation for Northern cooperation and for relations with Switzerland and Norway and to the EU-Iceland Joint Parliamentary Committee and the European Economic Area (EEA) Joint Parliamentary Committee» som deltar i det arktiske samarbeidet.

Det har utvilsomt styrket det arktiske parlamentarikersamarbeidet at de fleste av landene har etablert egne delegasjoner til samarbeidet. Det bidrar til større kontinuitet og til at flere folkevalgte får innsikt i samarbeidet og dets tematikk. Med flere medlemmer er det også lettere å forankre arbeidet i den internasjonale delegasjonen i det nasjonale parlamentet. Vi ser imidlertid at antall deltakere i Den arktiske parlamentarikerkomiteen (SCPAR) er det samme som i 1998, med en representant fra hvert medlemsparlament og med mulighet for de med to-kammersystem til å stille med ett medlem fra hvert kammer. Dette gjør at det stort sett er delegasjonslederne som deltar jevnlig i det internasjonale arktiske samarbeidet, mens det store flertallet av delegasjonsmedlemmer ikke har denne muligheten. Dette kompenseres noe ved at delegasjonene kan stille fulltallige når de er vertskap for et møte i komiteen, men det skjer bare ca. hvert annet-tredje år.

Det har vært diskutert i SCPAR om antall medlemmer av komiteen bør utvides, men det har så langt ikke fått gjennomslag. Et argument mot har vært at det lave antallet medlemmer gjør komiteens arbeid fleksibelt og lite byråkratisk. I en tid med økonomiske innstramninger i parlamentene er det heller ikke like lett å foreslå flere deltakere på internasjonale møter. På den andre siden kan det hevdes at en utvidelse til to-tre medlemmer fra hvert parlament bedre

reflekterer utviklingen i samarbeidet nasjonalt, og ikke går særlig på bekostning av komiteens effektivitet. Det at de fleste medlemmene har etablert faste delegasjoner til samarbeidet, indikerer også en enighet om en økt betydning av det arktiske samarbeidet. Flere medlemmer vil gi muligheter for å diskutere nasjonale standpunkt på de internasjonale møtene. En bredere deltakelse vil også gjøre samarbeidet i SCPAR mer robust og mindre sårbart ved forfall til møtene og for endringer i komiteens sammensetning. Etter min vurdering vil en naturlig konsekvens av den forsterkede nasjonale interessen være at flere medlemmer får delta på møtene i de internasjonale møtene i SCPAR.

De siste to årene har det vært gjort en særlig innsats for å utvide USAs deltakelse i Den arktiske parlamentarikerkomiteen og gjøre deltakelsen fra USA mindre sårbart. Leder av komiteen har flere ganger vært i USA for å møte medlemmer av Kongressen. Det er etablert kontakt med lederen for «Arctic Caucus» i Representantenes Hus, og senator Murkowski har arbeidet for å inkludere flere senatorer i komiteens møter. Arbeidet ser ut til å bære frukter. Ved komiteens møte i Ottawa i mai 2019 deltok fem senatorer, og da komiteens leder besøkte Washington D.C. i desember 2019 hadde han møte med fire senatorer. Økt oppmerksomhet rundt klimaendringer, havnivåstigning og strategiske interesser i Arktis ser ut til å bidra til at flere medlemmer av Kongressen ønsker å engasjere seg i samarbeidet. Det blir viktig å utnytte det momentumet som nå er for å få en god deltakelse fra Kongressen på kommende møter og konferanser. Dette arbeidet viser også behovet for å åpne for flere medlemmer til komiteens møter, jf. diskusjonen over.

Senator Lisa Murkowski, USA og Hill-Marta Solberg, Norge og leder av den arktiske parlamentarikerkomiteen, på den 8. arktiske parlamentarikerkonferansen i Fairbanks i august 2008. Foto: Paul H. McCarthy

4. DEN ARKTISKE PARLAMENTARIKERKONFERANSEN

Hvert annet år arrangeres Den arktiske parlamentarikerkonferansen. Til konferansene inviteres normalt seks representanter fra hvert medlemsparlament, urfolkrepresentanter og observatører til det arktiske samarbeidet. I tillegg til de landene og organisasjonene som er observatører i Arktisk råd, inviteres andre regionale parlamentariske samarbeidsorganisasjoner som Nordisk råd og OSSE PA.

Stortinget er vertskap for den neste arktiske parlamentarikerkonferansen. Den planlagte datoen var 1.-3. september 2020, men den er utsatt til våren 2021 grunnet Covid-19-pandemien. Konferansen vil bli den 14. i rekken og arrangementsansvaret går på rundgang mellom de ni medlemmene av samarbeidet. En viktig del av konferansen er dialogen med regjeringssamarbeidet i Arktisk råd. Vanligvis er det utenriksministeren fra landet som har formannskapet i Arktisk råd som deltar, men det kan også være ministeren fra landet hvor konferansen finner sted.

Vertsparlamentet og Den arktiske parlamentarikerkomiteen utarbeider sammen en agenda for konferansen hvor man løfter frem tematikk man mener bør være fremst på den arktiske dagsordenen. For konferansen i Norge er det forventet at klima vil være et hovedtema. Siden klimaendringene er sterkest og svært synlige i Arktis har det vært et ønske om å formidle dette inn til delegatene som møtes til klimatoppmøtet i Glasgow (COP 26), som er utsatt til november 2021.

Konferansen vedtar enstemmig en slutterklæring som går til regjering og parlament i medlemslandene. I slutterklæringen løfter man frem de viktigste sakene fra konferansen og gjerne med forslag til hva man bør gjøre. I tiden mellom konferansene er en av de viktigste oppgavene til SCPAR å fremme de tankene og ideene som kommer frem i slutterklæringen i møter med regjeringsrepresentanter og i andre sammenhenger. Siden slutterklæringen også er ment som innspill til regjeringssiden, er det vesentlig at konferansen holdes i forkant av Arktisk råds ministermøte som også finner sted hvert annet år.

[Den 13. konferansen ble arrangert i Enare, Finland 16.-19. september 2018](#), og hovedtema for konferansen var klimaendringer, økonomisk utvikling og levekår for menneskene i Arktis.

5. ARKTISK RÅD – REGJERINGSSAMARBEIDET

5.1 Etableringen av et Arktisk råd

Fra starten i 1993 arbeidet de arktiske parlamentarikerne for at regjeringene skulle starte et tilsvarende samarbeid. Ideen om å etablere et [Arktisk råd](#) kom imidlertid allerede på slutten av 1980-tallet i forbindelse med oppstarten det arktiske miljøsamarbeidet (AEPS). Det var særlig Canada som arbeidet for et tettere samarbeid mellom regjeringene i de arktiske landene. Da Arktisk råd ble etablert ved [Ottawa-erklæringen fra 19. september 1996](#), bygget det på arbeidsgruppene og strukturen til AEPS og det arktiske parlamentarikersamarbeidet. Det at parlamentarikerne hadde adoptert ordningen med å inkludere arktiske urfolkrepresentanter i samarbeidet ble videreført i Arktisk råd. Likeledes står det i en fotnote til Ottawa-erklæringen

at samarbeidet ikke skal omfatte militær sikkerhet. Dette er også i tråd med anbefalingen fra parlamentarikerne.

Et vesentlig område hvor regjeringsrepresentantene ikke fulgte linjen fra parlamentarikerne er hvordan EU ble involvert i arbeidet. Der hvor parlamentarikerne tok med Europaparlamentet som medlem fra starten, ble ikke EU-kommisjonen engang med som observatør på regjeringssiden. Mer om EU og da særlig Europaparlamentet kommer jeg tilbake til senere i artikkelen.

Arktisk råd gikk også inn for selvstendig representasjon fra hvert land (ikke som parlamentarikersiden hvor tre representanter utpekt av Nordisk råd representerte de nordiske landene). Her fulgte parlamentarikerne modellen fra Arktisk råd og endret ordningen til selvstendig representasjon i 1998. Dette er også den langt vanligste i internasjonalt samarbeid mellom land.

5.2 Et vellykket internasjonalt samarbeid

Det arktiske samarbeidet har av mange forskere blitt omtalt som «[Arctic Exceptionalism](#)» fordi deltakerne har klart å bevare Arktis som en region preget av et fredelig og et godt fungerende internasjonalt samarbeid. Dette i en periode hvor mye annet internasjonalt samarbeid har støtt på ulike problemer. Jeg vil i det følgende kort gå gjennom måten samarbeidet er organisert på, siden dette etter min mening er mye av grunnlaget for det vellykkede samarbeidet.

Det faktum at man ved dannelsen av Arktisk råd inkluderte de fire etablerte arbeidsgruppene fra AEPS og ordningen med urfolkrepresentanter i samarbeidet, ga grunnlaget for den arktiske samarbeidsmodellen. Ved inkorporeringen av de fire arbeidsgruppene fikk landene inn en etablert kultur med vitenskapelig miljøfokus. Sterke og til dels selvstendige arbeidsgrupper har senere gjennom årene bidratt til og lagt grunnlaget for mye godt arktisk samarbeid.

Siden starten i 1996 har arbeidet i Arktisk råd blitt ledet av utenriksministrene og landenes representanter (Senior Arctic Officials) som gjerne er diplomater fra de ulike utenriksdepartementene. Under SAO'ene er det nå seks arbeidsgrupper: AMAP (Arctic Monitoring and Assessment Program), PAME (Protection of the Arctic Marine Environment), CAFF (Conservation of Arctic Flora and Fauna) og EPPR (Emergency Prevention Preparedness Response), som var med fra AEPS. De to nye er ACAP (Arctic Contaminants Action Program) og SDWG (Sustainable Development Working Group). Arbeidsgruppene ledes av fagpersoner fra departement og direktorat i medlemslandene.

For å utføre analyser om forholdene i Arktis, inkluderer arbeidsgruppene de fremste vitenskapsfolkene og ekspertene på sine felt. Her har samarbeidet med «[International Arctic Science Committee – IASC](#)» vært av stor betydning. IASC, som ble etablert i 1990 og er et nettverk av forskere fra 23 medlemsland, har vært av stor betydning for å få med forskerne i arbeidet med rapportene som arbeidsgruppene under Arktisk råd har produsert og som igjen har vært grunnlag for mange av beslutningene i Arktisk råd.

I tillegg ble ordningen med å inkludere urfolk tett i samarbeidet videreført fra AEPS og det arktiske parlamentarikersamarbeidet til Arktisk råd. Det er nå seks arktiske urfolksorganisasjoner som har status som «permanent participants» i rådet. Statusen betyr at urfolkrepresentantene sitter rundt samme bord som medlemslandenes representanter, har talerett på lik linje med medlemmene, men ikke stemmerett. Samerådet er en av de seks urfolksorganisasjonene som er med i samarbeidet og representerer den samiske befolkningen i Finland, Norge, Russland og Sverige.

Dette samarbeidet mellom representanter for myndighetene, urfolk og academia har vært banebrytende internasjonalt og vært grunnlaget for mange av de gode resultatene vi har sett i Arktisk råd. Organiseringen har gjort samarbeidet mer robust og bidratt til at man i stor grad har kunnet konsentrere seg om felles utfordringer, og i liten grad blitt berørt av uenigheter mellom medlemslandene i andre internasjonale samarbeidsfora. Man har funnet nye måter å inkludere urfolks tradisjonskunnskap med vestlig vitenskapelig metode ved utarbeidelse av rapportene. «Vitenskapsdiplomati», som kjennetegnes ved at akademikere fra ulike land lettere kan samarbeide selv om de politiske forholdene kan være anstrengte, har også styrket samarbeidet. Endelig har urfolkens deltakelse påvirket dagsordenen for samarbeidet og man har fanget opp problemstillinger som man ellers ikke ville vært klar over. Dette er særlig knyttet til urfolks levekår og næringer.

5.3 Noen resultater av det arktiske samarbeidet

De arktiske parlamentarikerne har vært en av flere parter som har brakt nye initiativ og ideer til hva det arktiske samarbeidet bør ta opp. Mange av resultatene fra det arktiske samarbeidet har også hatt innflytelse på globalt samarbeid. Et viktig eksempel er «[Arctic Climate Impact Assessment](#)» fra 2004 som var en av de første vitenskapelige rapportene som viste konsekvensen av den globale oppvarmingen for klimaendringene i Arktis. Den smeltende isen, isbjørnen og endrede levekår for urfolkene i nord ble internasjonale symboler på effekten av klimaendringene. Initiativet til ACIA-rapporten ble tatt av USA under sitt formannskap i Arktisk råd fra 1998-2000. Et annet eksempel er hvordan studier om [utbredelsen av kvikksølv i Arktis](#) var viktige i prosessen frem mot [Minimata-konvensjonen](#) om kvikksølv fra 2013.

Arktisk råd har også blitt brukt som plattform for å fremforhandle tre juridiske avtaler mellom medlemslandene. Den første omhandlet søk og redning i Arktis og ble undertegnet 2011, den andre er om beredskapssamarbeid ved oljesøl fra 2013, og den foreløpig siste omhandler arktisk vitenskapssamarbeid og er fra 2017.

I denne sammenheng kan det også nevnes at de fem arktiske kyststatene (Canada, Danmark, Norge, Russland og USA), sammen med fem fjernfiskeaktører (EU, Island, Kina, Japan og Korea), i 2018 ble enige om å avstå fra kommersielt fiske i det internasjonale farvannet i Polhavet inntil det finnes mer kunnskap om forholdene der.

Endelig bør det nevnes at en annen avlegger fra Arktisk råd er møtene mellom ministre ansvarlig for forskning. Her deltar ikke bare de arktiske landene, men også ikke-arktiske land som er involvert i arktisk forskning. Store europeiske aktører er her Tyskland, Frankrike og Storbritannia. Det tredje forskningsministermøtet er planlagt i Japan 21.-22. november 2020, med Island (formannskapsland i Arktisk råd) og Japan som vertskap.

Gjennom snart 25 år har vi sett Arktisk råd utvikle seg fra å være et i hovedsak miljøsamarbeid til å inkludere de fleste tema som har relevans for utviklingen i Arktis. 13 ikke-arktiske land og 25 organisasjoner er tatt opp som observatører i samarbeidet. Innspill fra observatørene har bidratt til å sette det arktiske samarbeidet inn i et globalt perspektiv.

6. SAMARBEID MELLOM ARKTISK RÅD OG DET ARKTISKE PARLAMENTARIKERSAMARBEIDET

For medlemmene av det arktiske parlamentarikersamarbeidet har det hele tiden vært viktig med en god dialog med regjeringssiden, nasjonalt og internasjonalt. De folkevalgte har vært sterke støttespillere til Arktisk råd allerede før det ble dannet. Etter 1996 har rollen til parlamentarikerne overfor Arktisk råd vært å delta i den politiske diskusjonen om hvilke saker som bør tas opp i samarbeidet, hvilken retning samarbeidet bør ta. Siden parlamentarikerne har en noe friere rolle enn regjeringsrepresentantene, har man kunnet være litt i forkant og gå litt lengre i hvilke forslag man tør fremme. Kort sagt har parlamentarikerne stadig ønsket mer arktisk samarbeid, både i bredden og dybden. Det har de også fått og det arktiske samarbeidet har tatt opp i seg flere områder med årene og omfatter i dag de fleste felt. (Litt fleipete har det blitt sagt at dersom du ønsker å vite hva Arktisk råd vil arbeide med fremover, bør du lese den seneste slutterklæringen fra den arktiske parlamentarikerkonferansen.)

Støtten til Arktisk råd har kommet til uttrykk gjennom anbefalinger om et fast sekretariat til Arktisk råd samt et eget budsjett. Etableringen av fast sekretariatet for Arktisk råd i Tromsø i 2013, og en institusjonell styrking av samarbeidet, ble derfor godt mottatt. Et eget, større budsjett for gjennomføring av prosjektene i Arktisk råd savnes fremdeles.

Internasjonalt skjer dialogen mellom parlamentarikerne og regjeringsrepresentantene i møtene i Den arktiske parlamentarikerkomiteen. Arktisk råd er da enten representert ved formannskapet eller ved representanter for samarbeidet i landet hvor møtet finner sted. I de fleste av landene inngår også den ledende arktiske parlamentariker i landenes delegasjoner til Arktisk råds ministermøter som finner sted hvert annet år. I Norge har dette vært en ordning som har fungert siden ministermøtet i Kiruna i 2013, og Stortingets delegasjon har vært representert ved alle ministermøter siden det.

Den arktiske parlamentarikerkomiteen har status som observatør i Arktisk råd. Dette innebærer at generalsekretæren for komiteen deltar på de halvårlige Senior Arctic Official – SAO møtene, og at komiteen blir invitert til å delta på de ulike møtene i arbeidsgruppene i Arktisk råd. Den viktigste funksjonen av dette er muligheten det gir for informasjonsutveksling og gjensidige oppdateringer.

7. VIKTIGE TEMA I PARLAMENTARIKERSAMARBEIDET

Som i nasjonale sammenhenger er parlamentarikerne seg bevisst sitt ansvar som folkets representanter også i internasjonale fora. Menneskene som bor i nord har derfor hele tiden vært øverst på dagsordenen til det arktiske parlamentarikersamarbeidet.

Siden samarbeidet i Arktisk råd i utgangspunktet hadde et sterkt miljøfokus, har parlamentarikerne i dialogen med regjeringssiden vært opptatt av levekårene for menneskene som bor i nord. Sammen med urfolkrepresentantene har parlamentarikerne vært de fremste talspersonene for menneskene i nord med bidrag til å skape gode samfunn hvor folk vil leve og bo.

7.1 Utdanning

Relevant kompetanse og mulighet for utdanning i nord er viktig i alle de arktiske landene. I dag er det mange både store og små utdanningsinstitusjoner i Arktis, men relativt sett er de fleste mindre enn universiteter og høyskoler lenger sør. Derfor hadde opprettelsen av [Arktisk universitet](#) (University of the Arctic - Uarctic) i 2001 sterk parlamentarisk støtte, og de arktiske parlamentarikerne står som en av flere stolte faddere til organisasjonen. Uarctic ble til for å bedre samarbeidet mellom utdanningsinstitusjoner i nord og har i dag over 200 medlemmer. Arktisk universitet er i hovedsak et virtuelt samarbeid med tematiske nettverk, felles utdanningsprogram og grader, samt utveksling for studenter og forskere. De arktiske parlamentarikerne har gjennom årene hatt tett dialog med Uarctic med deltakelse i form av innlegg og deltakelse i debatter på hverandres konferanser. Flere av parlamentarikerne har også vært med å styrke den nasjonale økonomiske støtten til organisasjonen. I Stortinget var Hill-Marta Solberg (A) og Ivar Kristiansen (H) viktige støttespillere ved oppstarten og arbeidet sammen for at norske økonomiske bidrag skulle komme på plass.

Utdanningssamarbeid på tvers av landegrensene i nord er viktig for å være bedre i stand til å gi relevante utdanninger, få ungdom til å bli i regionen og for å styrke båndene mellom menneskene i nord på tvers av landegrensene. Et «nedenfra og opp»-samarbeid som Uarctic, som legger til rette for slik kontakt, har vært en stor suksess.

I tillegg til deltakelse på arrangement i regi av Uarctic, har delegasjonen deltatt på ulike arrangement i Russland hvor Nord Universitet har vært vertskap sammen med russiske partnere. Formålet med deltakelsen har vært å styrke utdanningssamarbeidet og kontakten mellom Norge og Russland.

7.2 Levekår

Tett knyttet til engasjementet for et bedre samarbeid om utdanning i nord, har engasjementet for gode og livskraftige arktiske samfunn vært gjennomgående. Her er det viktig å være klar over at forholdene i de arktiske delene av de nordiske landene skiller seg vesentlig fra de nordlige delene av Canada, Russland og i Alaska. I Norden er de nordlige delene av landene naturlig knyttet til resten av landet og samfunnene ligner i stor grad på de lengre sør. I Canada og USA, og i noen grad Russland, er forholdene helt annerledes med små isolerte samfunn, enorme avstander og ofte uten infrastruktur som innlagt vann og kloakk. Energi fås gjerne fra et diesellagregat.

Tross disse ulikhetene, ser vi allikevel en del felles levekårsutfordringer i flere av landene. Man kan gjerne si at det er en nord-sør problematikk, med større problemer knyttet til fraflytting, frafall i utdanning og rusproblematikk. For å få en oversikt over tilstanden ønsket parlamentarikerne å undersøke levekårene for mennesker som bor i den arktiske regionen. Etter modell fra FNs «Human Development Report» tok de initiativ til en «[Arctic Human](#)

[Development Report - AHDR»](#) som ble presentert i 2005. Den fikk sin oppfølger [AHDR 2 i 2015](#). Disse rapportene har sterkt bidratt til å løfte levekår helt øverst på dagsordenen også i regjeringssamarbeidet i Arktisk råd. I arbeidet med å løfte frem levekår som et viktig tema i det arktiske samarbeidet, pleide Hill-Marta Solberg, noe spøkefullt, å si at vi ikke må komme dit at vi vet alt om isbjørnens levekår i Arktis, men ikke noe om menneskenes!

7.3 Økonomisk utvikling

De folkevalgte har også hele tiden vært talspersoner for en bærekraftig økonomisk utvikling i regionen for å skape arbeidsplasser og gode samfunn for menneskene i nord. Gjennom kontakt med parlamentarikerkolleger fra ikke-arktiske land, har det hele tiden vært viktig å formidle fortellingen om at Arktis ikke bare er is og isbjørner, men også livskraftige samfunn som trenger å utvikle seg som tilsvarende steder andre plasser i verden. Det innebærer blant annet å ta i bruk de ressursene som finnes der man bor på en bærekraftig måte. Dette gjelder i kontakt med Europaparlamentet, som jeg kommer tilbake til senere i artikkelen, og ved arbeidet i andre parlamentarikerforsamlinger når de får saker knyttet til Arktis på sin agenda. Etableringen av «[Arctic Economic Council](#)» (AEC) i 2013 ble derfor hilst varmt velkommen av de arktiske parlamentarikerne. AEC legger til rette for samarbeid mellom små og store næringsaktører i nord, og er med å lage retningslinjer for hvordan næringslivet skal opptre på en bærekraftig måte når de opererer i arktiske strøk.

7.4 Klimaendringer

De globale klimaendringene vil føre til at det Arktis vi kjenner i dag vil forsvinne. Vår kunnskap om hvordan den globale oppvarmingen vil påvirke de polare områdene er blitt mye bedre. [FNs klimapanelers spesialrapport om hav og is](#) som ble presentert 25. september 2019 forteller om dramatiske konsekvenser av dette, både i de polare områdene og globalt. Der kan vi blant annet lese om at sommerisen i Polhavet vil være borte mot slutten av 2030-tallet. Et nytt hav vil åpne seg opp deler av året med alle de konsekvensene det får for dyrelivet, menneskelig aktivitet av ulikt slag og levevilkår for de som bor langs kysten. Mindre is vil føre til flere stormer, større bølger og mer kysterosjon. Dette vil gjøre at flere bosetninger langs kysten vil måtte flytte. Stigende havnivå som følge av smeltende isbreer og varmere vann vil også ha store globale konsekvenser. Et varmere og våtere klima fører også til at permafrosten tiner, flere ras, ødeleggelse av eksisterende infrastruktur på land og potensielt utslipp av opplagrede klimagasser i permafrosten. Denne utviklingen får konsekvenser for Norge i dag. Deler av Longyearbyen flyttes fordi det nå går ras hvor det tidligere var trygt.

Flere av de tradisjonelle næringene til de arktiske urfolkene lider under et varmere klima. På Grønland er fangst og jakt på is flyttet mer til båter. På Finnmarksvidda vokser flere trær, noe som ødelegger beiteforholdene for reinsdyrene. Mer regn vinterstid, som senere fryser til is, gjør det vanskeligere for reinen å komme gjennom snøen og ned til beitet. Eksemplene på hvordan klimaendringene forandrer livet i Arktis er mange, og hvordan man best kan møte disse endringene er et viktig tema i det arktiske samarbeidet. Mye av arbeidet er rettet mot hvordan man kan tilpasse seg til de endringene man vet kommer.

Det arktiske samarbeidet har så langt ikke vært benyttet som plattform for samarbeid for å redusere utslipp av CO₂. Man har imidlertid i det arktiske samarbeidet tatt tak i regionale [utslipp av svart karbon og kortlivede klimagasser](#).

Den arktiske delegasjonen besøker reindrift på Finnmarksvidda. Foto: Stortinget

8. TRENDER I DET ARKTISKE SAMARBEIDET

8.1 Ny nordområdemelding høsten 2020

Den norske regjeringen har annonsert at den vil fremme en ny nordområdemelding til Stortinget høsten 2020. I 2020 er også mange av de andre arktiske landene i ferd med å utarbeide ny arktisk politikk. Alle de nordiske landene arbeider med nye strategier som ventes i løpet av det nærmeste året. Russland lanserte en ny arktisk strategi i mars 2020 og Canada høsten 2019. Det er knyttet spenning og forventning til innholdet i disse nye meldingene.

Da utenriksminister Støre holdt sin såkalte vekkelsestale om nordområdene ved Universitetet i Tromsø høsten 2005, var et av de viktigste grepene at han satte utviklingen i nord inn i en internasjonal kontekst. Nord-Norge og nordområdene var en del av Arktis hvor Norge skulle ta føringen i et stort internasjonalt samarbeidsprosjekt. Den internasjonale dimensjonen var også sterk i de videre strategiene og meldingen om nordområdene som ble lagt frem av regjeringen Stoltenberg i 2011.

Siden den gang, og siden den forrige nordområdemeldingen ble presentert i 2011, har Arktis og det arktiske samarbeidet endret seg på mange måter. Tradisjonelt var norsk nordområdepolitikk styrt av Utenriksdepartementet. Arbeidet med den nye meldingen blir fremdeles koordinert av Utenriksdepartementet, men bidrag fra andre departement har blitt flere og fått mer oppmerksomhet og plass. Et kjennetegn for nordområdepolitikken har imidlertid hele tiden

vært hvor tydelig vi ser koblingen mellom utenrikspolitikk, særlig forholdet til Russland, og innenrikspolitikk som utvikling av infrastruktur som veier og havner og næringspolitikk. Dette er satt på spissen i tittelen til den seneste nordområdestrategien til regjeringen Solberg «[Mellom geopolitikk og samfunnsutvikling](#)» fra 2017. I den kommende meldingen blir det derfor interessant å se hvordan regjeringen vektet innenriks- og utenrikspolitikk.

Et tydelig eksempel på at regional utvikling og innenrikspolitikk har blitt en stadig viktigere del av nordområdepolitikken, er at nordområdepolitikken i [Granavolden-plattformen](#) er å finne i kapittelet for kommunal og modernisering. Den økonomiske veksten, store avstander og relativt få mennesker er gode grunner for å adressere utviklingen i de nordlige landsdelene særlig. Etter en tid med store vyer om internasjonalt samarbeid og utvikling i nord, kom det kritikk om at nordområdepolitikken manglet innhold. For at befolkningen i nord skulle se konkrete resultater er nok innenrikspolitiske virkemidler mer egnet enn utenrikspolitiske. I dette lyset kan man også se etableringen av «[regionalt nordområdeforum](#)» høsten 2016 hvor regjeringen møter representanter for de nordligste fylkene og Sametinget for samtaler om utviklingen i Nord-Norge.

En annen faktor som kan ha medvirket til denne dreiningen av større innenrikspolitisk innslag i nordområdepolitikken, er at det har blitt et mer krevende utenrikspolitisk bilde. Russlands annektering av Krim i 2014 og påfølgende restriktive tiltak har lagt begrensninger også på det arktiske samarbeidet. De siste årene har det videre funnet sted store endringer i USAs internasjonale politikk. Trump-administrasjonens generelle negative holdning til internasjonale samarbeidsorganisasjoner og syn på menneskeskapte klimaendringer, legger klare begrensninger på utviklingen av samarbeidet.

Regjeringen Solberg omtaler nordområdene som Norges viktigste strategiske ansvarsområde. Både de utenrikspolitiske og innenrikspolitiske dimensjonene har, hver for seg og i samvirke, gitt nordområdene og Arktis en økt politisk betydning. Behandlingen av nordområdemeldingen i Stortinget vil være en god anledning til å ta en grunnleggende diskusjon om disse forholdene.

8.2 Geopolitiske endringer

I det arktiske parlamentarikersamarbeidet har man merket en økende internasjonal interesse for samarbeidet og regionen. De arktiske parlamentarikerkonferansene har større internasjonal deltakelse fra observatører, og flere land styrker sin tilstedeværelse på internasjonale arktiske konferanser. Dette manifesterer seg videre gjennom at flere europeiske og asiatiske land har utarbeidet nasjonale arktiske strategier. Av disse er det særlig [Kina sin arktiske strategi fra januar 2018](#) som har fått mye oppmerksomhet, hvor de blant annet omtaler Kina som en «near Arctic state» og utviklingen av en ny «polar silk road» for skipstrafikk gjennom Nordøstpassasjen. Dette er nye uttrykk og begrep som er blitt imøtegått av flere av de arktiske landene, og som kom sterkt til uttrykk i [talen USAs utenriksminister Mike Pompeo](#) holdt i forkant av Arktisk råds ministermøte i Rovaniemi 6. mai 2019. Pompeo ga klart uttrykk for at det kun er åtte arktiske land og at det ikke finnes en mellomkategori som Kina forsøker å etablere med uttrykket «nær-Arktis stat».

Pompeos tale og Kinas økte interesse er uttrykk for det mange omtaler som en økt stormaktsrivalisering i Arktis. Allikevel er det fremdeles slik at alle de arktiske landene har som

et hovedmål i sine strategier å bevare Arktis som en region preget av stabilitet og fredelig samarbeid. Denne arktiske samarbeidsånden har sine røtter tilbake i oppstarten av det arktiske samarbeidet og blir gjerne kalt for «the Rovaniemi spirit». Dette kom også til uttrykk i [Iulissat-deklarasjonen](#) fra 2008 hvor de fem arktiske kyststatene USA, Canada, Norge, Russland og Kongeriket Danmark, forpliktet seg til å følge folkeretten og da mer spesielt havretten for å avklare mulige uenigheter i Polhavet. De samme kyststatene bekreftet innholdet i erklæringen på et møte i 2016.

Det uttrykte ønsket om å bevare Arktis som en samarbeidsregion vil ventelig bli gjentatt i de nye arktiske strategiene. Likevel hersker det en noe større usikkerhet rundt det arktiske samarbeidet nå enn tidligere. USA blokkerte vedtakelsen av en ministererklæring ved Arktisk råds ministermøte i Rovaniemi 6.-7. mai 2019 da det var uenigheter om hvordan klimaendringene i regionen skulle omtales. I den tidligere omtalte talen den 6. mai sa utenriksminister Pompeo at man ikke lenger kunne unngå geopolitikken i det arktiske samarbeidet. Dette ble fulgt opp av en [ny arktisk strategi fra det amerikanske forsvarsdepartementet i juni 2019](#) som vier mye oppmerksomhet omkring den strategiske betydningen av den arktiske regionen.

USAs økte oppmerksomhet rundt sikkerhetspolitikk i Arktis har også gitt seg utslag i Trump-administrasjonens fornyede interesse for Grønland. President Trump uttalte i forkant av sitt planlagte besøk til Danmark 2.-3. september 2019 at han ønsket å diskutere et kjøp av Grønland. Da den danske statsminister Mette Fredriksen avviste forslaget, utsatte president Trump besøket. USA gjenåpnet et konsulat på Grønland i juni 2020 (67 år etter at det forrige stengte), og i april 2020 besluttet USA å støtte Grønland med 12,1 mill. dollar til prosjekt blant annet knyttet til næringsutvikling og utdanning. [USAs ambassadør i Danmark Carla Sands](#) knyttet denne pengestøtten til USAs kamp mot Russland og Kina i Arktis.

Samtidig ser det ut til at det arktiske samarbeidet under det [islandske formannskapet i Arktisk råd](#) fortsetter omtrent som tidligere. En viktig grunn til dette er at man på ministermøtet i Rovaniemi vedtok rapporten fra embetsmennene, [Senior Arctic Officials Report to Ministers 2019](#), om arbeidet i Arktisk råd. Denne rapporten er en oppsummering av arbeidet som gjøres i Arktisk råd og gir også føringer for fremtidig samarbeid, særlig i form av planer for arbeidsgruppene i Arktisk råd for 2019-2021. Siden arbeidsgruppene er de som i praksis gjør mye av arbeidet mellom ministermøtene, kan arbeidet der fortsette i stor grad som tidligere.

8.3 Nytt forum for sikkerhetspolitikk?

De arktiske parlamentarikerne har fortsatt sitt samarbeid som tidligere med oppmerksomheten knyttet til områder av felles interesse. Som følge av den økte oppmerksomheten på sikkerhetspolitikk i Arktis, og mangelen på en relevant arena for disse diskusjonene, har de arktiske parlamentarikerne på noen av sine komitemøter diskutert hvordan dette kan gjøres med minst mulig risiko for at det virker negativt på det eksisterende arktiske samarbeidet.

Arktisk råd har som tidligere nevnt eksplisitt unntatt saker som dreier seg om militær sikkerhet fra sitt samarbeid allerede i Ottawa-erklæringen fra 1996. Dette kunne medlemslandene endre dersom det var enighet om det, men det har ikke vært noe ønske om å ta inn spørsmål knyttet til militær sikkerhet i Arktisk råd. Årsaken til dette er at man frykter at det vil ødelegge et godt

eksisterende samarbeid ved at mer fokus da vil bli på et område hvor man vet at medlemslandene har forskjellige synspunkter.

Vi har tidligere sett ulike initiativ til å etablere plattformer for sikkerhetssamarbeid i Arktis. Forsvarssjefene, eller representanter på høyt nivå fra de arktiske landene, møttes i 2012 (Canada) og 2014 (Grønland) for å diskutere sikkerhetspolitikk i Arktis. Disse møtene tok slutt etter at Russland annektering av Krim i 2014. Siden har det ikke vært noe sted for å diskutere sikkerhetspolitikk i Arktis i militær betydning av begrepet sikkerhet.

Allikevel er de fleste enige om at det er behov for en arena hvor man kan diskutere sikkerhetspolitikk. Flere tenketanker har tatt initiativ til å skape slike arenaer, blant annet «[Munchen Security Conference](#)» sammen med Wilson-senteret i USA.

På møtene i den arktiske parlamentariskkomiteen har det også kommet til uttrykk et ønske om å ha et forum å diskutere sikkerhetspolitikk i Arktis. Komiteen undersøker nå mulighetene for å arrangere et seminar hvor forskere fra de arktiske landene kan presentere sitt lands syn og perspektiv på sikkerhetspolitikk i Arktis i møte med folkevalgte fra de arktiske landene. Igjen ser vi et område hvor parlamentarikerne med sin noe friere rolle har mulighet for å teste ut løsninger hvor regjeringssamarbeidet må være mer tilbakeholdent.

8.4 Covid-19 og arktisk samarbeid

Pandemien har gjort at fysiske møter ikke kan gjennomføres. Dette har ført til at enkelte møter er gjennomført digitalt, men også til utsettelse og avlysninger. I skrivende stund (august 2020) ser det ut til at de fleste arktiske områdene har sluppet vesentlige helsemessige konsekvensene av Covid-19. Dette med unntak av noen områder nord i Russland og Sverige. Imidlertid ser vi at de økonomiske konsekvensene i regionen er store. Mange steder i Arktis har en sårbar og utpreget sesongbetont økonomi. Eksempler på dette er sektorer som turisme og fiskeri. Når en hel sesong blir mer eller mindre spolert, rammer dette hardt. Det er mulig at landene kan se på regionale muligheter for tettere samarbeid i etterkant av denne krisen, som for eksempel en ytterligere styrking av samarbeidet omkring turisme i de nordlige delene av Finland, Norge og Sverige. Noe sirkumpolart arktisk samarbeid synes jeg imidlertid det er vanskelig å se for seg på dette feltet, da de geografiske avstandene er for store.

Pandemien har også satt fart i bruk av digitale arbeidsverktøy til møter, undervisning og helseundersøkelser. Samtidig vet vi at bredbåndsdekningen, i for eksempel nordlige deler av Canada, er dyr og dårlig. Når vi i tillegg vet at Arktis egentlig er ideelt for bruk av digitale løsninger med sine store avstander, få mennesker og til dels mangelfull infrastruktur, bør bruk av digitale løsninger utvides. De arktiske områdene bør få bredbåndsdekning med samme kvalitet eller bedre som sentrale steder i de samme landene. Dette har vært tema som lenge har engasjert de arktiske parlamentarikerne og som vi kan forvente vil få fornyet oppmerksomhet med erfaringene fra pandemien. Kommunikasjon og bredbånd i Arktis har også blitt utredet av flere arbeidsgrupper under Arktisk råd. Erfaringene fra pandemien bør være et godt grunnlag for å gi et ytterligere dytt fremover til dette arbeidet.

9. DELEGASJONENS UTADRETTEDE VIRKSOMHET

9.1 Arendalsuka

Siden opprettelsen av Stortingets arktiske delegasjon i 2009 har et av hovedmålene for dens virke vært å bidra til økt offentlig debatt og kunnskap om arktiske tema. Derfor har delegasjonen hvert år siden 2012 arrangert møter og deltatt i debatter om nordområdene under Arendalsuka, da dette blir vurdert som en egnet arena for å nå dette målet. I starten var Nordområdesenteret ved Nord Universitet, Grid Arendal og Arktisk universitet hovedsamarbeidspartnere. Gjennom årene har flere blitt med.

Delegasjonen har også invitert internasjonale gjester og medlemmer av Den internasjonale arktiske komiteen til Arendalsuka, slik som da leder av komiteen Sara Olsvig fra Danmark/Grønland deltok i 2014. I 2017 deltok en stor delegasjon fra Alaska under Arendalsuka og leder av Arktisk økonomisk råd, Tara Sweeney, var en av hovedtalerne. I 2016 hadde delegasjonen et arrangement om internasjonalt samarbeid i Arktis sammen med Arendalsuka, hvor den daværende amerikanske ambassadøren Samuel Heins og daværende statssekretær i UD, Tore Hattrem, var blant dem som deltok i panelet sammen med delegasjonsleder Sivertsen.

Selv om Arendal ligger langt sør i Norge, har flere aktører gjennom årene hatt utviklingen i nord som tema for sine møter. I etterkant av Arendalsuka i 2018 tok derfor delegasjonsleder Sivertsen initiativ til å samle alle som hadde arrangementer knyttet til nordområdene under Arendalsuka til et møte i Stortinget. Resultatet ble etableringen av et «nordområdepartnerskap» som i dag samler 21 partnere fra næringsliv, akademia og organisasjoner, og hvor den arktiske delegasjonen koordinerer arbeidet. Nordområdepartnerskapet sto under Arendalsuka 2019 for flere debatter og hadde leid et lokale hvor hele dagen ble fylt med arrangement knyttet til nordområdene. Leder og nestleder i delegasjonen var med i flere panel. Arendalsuka 2020 er avlyst og aktiviteten for nordområdepartnerskapet er sterkt redusert i år. Men siden mye av planleggingen ble gjennomført før avlysningen ble kjent, vurderes det om noen av de planlagte arrangementene kan gjennomføres som webinarer.

Erfaringene fra nordområdepartnerskapet har vært positive og det er planer om å fortsette samarbeidet i 2021. Utviklingen i nordområdene er et nasjonalt anliggende, ikke bare en sak for de som bor i våre nordligste fylker. Tematikken hører derfor hjemme på en nasjonal arena som Arendalsuka. Nordområdepartnerskapet har økt synligheten for deltakerne og for tematikken under Arendalsuka. Det er flere til å reklamere for møtene, og arrangementene blir bedre ved at man får med flere perspektiv og god tilgang til innledere fra ulike miljøer. Sammen har «nordområdekameratene» her bidratt til å løfte den nasjonale debatten om utviklingen i Arktis. Det har også utviklet seg en tradisjon for en uformell sammenkomst om kvelden. Møtene og mottakelsen har tiltrukket seg andre stortingsrepresentanter, og vist seg å være en nyttig og hyggelig møteplass for flere.

Panel fra arktisk debatt under Arendalsuka 2014. Fra venstre: statssekretær i UD Morten Høglund, (FrP), delegasjonsleder Eirik Sivertsen, A, næringslivsleder Arne Smedal, leder av FNs miljøprogram Achim Steiner, leder av den arktiske parlamentarikerkomiteen Sara Olsvig, Danmark/Grønland, og debattleder Arne O. Holm fra Nordområdesenteret og redaktør i High North News. Foto: Stortinget

9.2 Arktiske konferanser og møteplasser

Stortingets delegasjon har også flere ganger vært representert i panel under de største konferansene om Arktis i Norge. Særlig «Arctic Frontiers» i Tromsø og «High North Dialogue» i Bodø er viktige møteplasser for den arktiske samtalen og utviklingen av norsk og internasjonal arktisk politikk. Konferansene har bred deltakelse fra politikk, akademia og næringsliv.

10. NORDOMRÅDEDIALOGEN

En annen tradisjon etablert av Stortingets arktiske delegasjon er en halvårlig «nordområdedialog» mellom delegasjonen og utenriksministeren. Den første dialogen fant sted den 6. mars 2013 da daværende delegasjonsleder Morten Høglund inviterte utenriksminister Espen Barth Eide til en nordområdedialog i Stortinget. Initiativet var en oppfølging av et ønske fra regjeringen fremsatt i nordområdemeldingen «Visjon og virkemidler» fra 2011 om mer kontakt med parlamentarikersiden om utviklingen i nord ([Meld. St. 7 \(2011-2012\)](#)). Siden har dette utviklet seg til en halvårlig dialog mellom regjeringen og parlamentarikersiden hvor man på en uformell måte gjensidig informerer om aktiviteter og møter, og tar opp utviklingstrekk ved samarbeidet i nord.

Det har utviklet seg en praksis hvor den arktiske delegasjonen inviterer med ledelsen i de andre internasjonale delegasjonene og andre representanter som har en særlig interesse av å delta. Siden flere internasjonale delegasjoner har arktiske tema på sin dagsorden, som Nordisk råd, NATO PA og OSSE PA, har nordområdedialogen vist seg som en nyttig arena for å få oppdatert informasjon om norske prioriteringer og syn på samarbeidet i nord.

Nordområdedialogen er et eksempel på hvordan regjeringen og Stortinget møtes uformelt og utveksler informasjon om aktuelle saker. Dette skjer også i andre av Stortingets internasjonale delegasjoner. I flere andre arktiske land har man tilsvarende faste, men uformelle møter med gjensidige orienteringer og oppdateringer om samarbeidet i nord. I det finske og islandske parlamentet er det for eksempel en tradisjon for at regjeringen møter den arktiske delegasjonen i forkant av de halvårlige møtene mellom SAOene (embetsmannsnivået) i Arktisk råd.

11. EUROPAPARLAMENTET OG EU I DET ARKTISKE SAMARBEIDET

Europaparlamentet er fullt medlem av det arktiske parlamentarikersamarbeidet. Av den grunn ønsker jeg å vie noe større oppmerksomhet rundt hvordan dette har påvirket forholdet og samarbeidet mellom EU og Stortingets arktiske delegasjon, enn hva en normal disposisjon skulle tilsi.

11.1 Bakgrunn

Tre EU-land (Danmark, Finland og Sverige) strekker seg geografisk til Arktis og er medlemmer av Arktisk råd. EU omfatter dermed også områder i Arktis. Både på grunn av dette og fordi utviklingen i Arktis på ulike måter uansett er av interesse for EU, har EU gjennom mange år hatt et arktisk engasjement. Dette omfatter spørsmål knyttet til klima og miljø, hav, forskning, militære og strategiske interesser så vel som spørsmål knyttet til ressursforvaltning og retten til ressurser og urfolksrettigheter. Det har ofte vært de arktiske EU-landene selv, ikke minst Finland, som har vært pådriver for økt EU-engasjement i regionen. Samtidig har også andre i EU sett verdien av og behovet for et slikt engasjement. Klimaendringer og økt kinesisk og ikke minst russisk engasjement i nordområdene, har bidratt til dette. Også i Europaparlamentet har det vært økt oppmerksomhet om Arktis de senere årene.

Det parlamentariske samarbeidet med Europaparlamentet, spesielt gjennom den arktiske delegasjonen, gir Stortinget et viktig inntak i EU-saker som dreier seg om arktiske spørsmål. Dette er viktig når Europaparlamentet utvikler nye posisjoner om Arktis som kan påvirke EUs samlede politikk og forhold til regionen. I tilfeller hvor Europaparlamentet har gått i retning av vern av deler av Arktis, har det for Stortinget vært viktig å fremheve Arktis som en levende, bebodd og aktiv region hvor bærekraftig næringsvirksomhet og vekst står sentralt.

Som nevnt innledningsvis skiller det arktiske parlamentarikersamarbeidet seg fra samarbeidet mellom regjeringene i Arktisk råd ved at Europaparlamentet her er fullt medlem. EU ved Europakommisjonen er bare ad-hoc observatør i Arktisk råd. Det er flere årsaker til at EU ikke er tatt inn som fast observatør i Arktisk råd. I utgangspunktet var det konflikt mellom EU og Canada om forbudet mot import av selprodukter som ble vedtatt av EU i 2009 og trådte i kraft året etter (se også nedenfor). Forbudet er basert på en forordning (1007/2009) som senere har fått et «urfolksunntak». Det medfører at produkter fra seler fanget av inuitter ikke lenger er

omfattet av forbudet. Etter dette forsvant Canadas motstand mot EU som observatør. Senere er det Russland som i praksis har satt ned foten for EU som observatør i Arktisk råd. Dette skyldes uenigheter som har sitt utspring andre steder enn i det arktiske samarbeidet. Det har ellers vært en uttalt politikk fra medlemmene av Arktisk råd at man skal forsøke å holde uenigheter på andre internasjonale arenaer borte fra det arktiske samarbeidet, men ha fokus på områder hvor man er enig. Dette har man i stor grad lyktes med så langt og man kan vel ikke si at avgjørelsen om å ikke ta opp en observatør er et alvorlig brudd på denne linjen. Det skal også legges til at EU for de fleste praktiske formål fungerer som observatør i Arktisk råd, men altså uten å ha den formelle statusen.

11.2 Europaparlamentets deltakelse i det arktiske samarbeidet

Som nevnt tidligere ble Europaparlamentet medlem av det arktiske parlamentarikersamarbeidet allerede i 1994, og ble invitert til den første parlamentarikerkonferansen allerede året før. En av årsakene til dette var at Nordisk råd, som var vert for møtet, hadde utviklet gode samarbeidsrelasjoner til Europaparlamentet. Det var også et ønske om å fremme den arktiske dimensjonen i EUs politikk og å gi det arktiske samarbeidet en plattform i Brussel. I 1993 var det kun Danmark som var EU-medlem. Finland og Sverige ble medlemmer i 1995.

Europaparlamentet er på lik linje med de arktiske landene vertskap for møter og konferanser i det arktiske parlamentarikersamarbeidet. Det så langt siste [komitemøtet fant sted 12. – 13. februar 2020](#) i Strasbourg hvor blant annet klimaendringer og EUs arktiske politikk ble drøftet. Europaparlamentet var vertskap for den 9. arktiske parlamentarikerkonferansen i 2010.

Europaparlamentet er representert i det arktiske parlamentarikersamarbeidet ved lederen for [delegasjon som har ansvar for EØS, Sveits, Norge, EØS og Nordområdene \(DEEA\)](#). Etter valget i 2019 er det Andres Schwab (sentrum høyre-gruppen EPP, Tyskland) som er leder for delegasjonen. Organiseringen i Europaparlamentet medfører et relativt omfattende ansvarsområde med mange ulike møteplasser og dermed noen kapasitetsutfordringer for deltakelse fra delegasjonslederen. Dessuten er ikke interesse for Arktis-politikk nødvendigvis hovedgrunnen til at medlemmer av Europaparlamentet ønsker å bli medlemmer av DEEA-delegasjonen. På den andre siden har dette ført til at enkelte medlemmer i delegasjonen også har tatt opp arktiske spørsmål opp i EØS- eller bilateral sammenheng. Internt i Europaparlamentet har enkelte tatt til orde for en egen arktisk parlamentarikerdelegasjon. Det er også blitt foreslått at ansvaret for arktiske spørsmål burde legges sammen med Russland-delegasjonen som på grunn av sanksjonene etter Krim-anneksjonen, har lite aktivitet. Også norske aktører har vært positive til en egen arktisk delegasjon. Likevel er status quo blitt vurdert som mer positivt enn en kobling med Russland-delegasjonen med den koblingen til konflikter i andre områder det kunne medført.

I tillegg til møtene i Den arktiske parlamentarikerkomiteen (SCPAR) er det flere andre parlamentariske møteplasser som er relevante for det arktiske samarbeidet der også medlemmer av Europaparlamentet deltar. Dette omfatter det [Nordlige Dimensjon-samarbeidet](#), Barentsrådet (har hatt [ni parlamentariske konferanser siden 1999](#)) og [Østersjørådet](#). Stortinget har vært vertskap for flere konferanser under disse samarbeidene, senest for [Den nordlige dimensjonens parlamentarikerforum](#) i november 2019 i Bodø.

I tillegg til DEEA-delegasjonen, er det også andre samarbeidsfora for Arktis i Europaparlamentet. Europaparlamentet har en rekke såkalte intergrupper. Formålet med disse gruppene er å skape plattformer for informasjonsutveksling og kontakt mellom parlamentarikerne og sivilsamfunnet. Europaparlamentets [Intergruppe for klimaendring, biologisk mangfold og bærekraftig utvikling](#) har en [undergruppe for Arktis](#). Urmas Paet fra Estland tok i 2019 initiativ til å etablere en vennegruppe for Arktis som han selv leder. Hverken intergruppen eller vennegruppen kan representere Parlamentet i offisielle møter. De kan likevel være en nyttig plattform for informasjonsutveksling og et nettverk for påvirkning.

EUs utenriksstjeneste har i flere år hatt en Brussel-basert ambassadør med ansvar for Arktis. Britiske Michael Mann, som tidligere var EUs ambassadør til Island, tiltrådte denne stillingen i mai 2020. I administrasjonen til Europaparlamentet, Europakommisjonen og EUs utenriksstjeneste er det ellers en håndfull medarbeidere som arbeider med arktiske spørsmål. Mange av disse har lang erfaring fra saksfeltet. Det har gitt en god kontinuitet i arbeidet, men representerer en sårbarhet ved at arbeidet og delvis posisjoner er så nært knyttet opp til noen få personer.

11.3 Arktiske resolusjoner og selsaken

Siden den første resolusjonen om Arktis i 2008 har Europaparlamentet vært en aktiv medspiller i utformingen av EUs arktiske politikk. Europaparlamentet vedtok en [resolusjon om en integrert EU-politikk for Arktis](#) 16. mars 2017 i Strasbourg. Mye av innholdet i resolusjonen ble vurdert som positivt fra norsk side. Dette gjaldt spesielt omtalen av internasjonal rett og ønsket om å sikre Arktis som et lavspenningsområde. Det var likevel mye oppmerksomhet om andre deler av resolusjonen i Norge. Selv om det endelige vedtaket ikke gikk like langt som utkastet, tok den til orde for et forbud mot olje- og gassvirksomhet («calls for a ban on oil drilling in the icy Arctic waters of the EU and the EEA»). Denne og andre formuleringer førte til stort norsk engasjement i saken.

Utgangspunktet for resolusjonen i 2017 var meldingen [«En integrert EU-politikk for Arktis»](#) som EUs høyrepresentant for utenrikspolitikk, Federica Mogherini, la fram i april 2016. Da [meldingen ble lagt fram sa Mogherini blant annet](#) at EU vil ha en aktiv rolle og sikre at Arktis fortsatt skal være et eksempel på konstruktivt, internasjonalt samarbeid. Hun la vekt på at Arktis er viktig for regional og global sikkerhet. I [2014 vedtok Parlamentet også en resolusjon om Arktis](#) og det [kom en tilsvarende rapport i 2011](#). Begge gangene var Europaparlamentarikerne blant annet opptatt av petroleumsutvinning og det internasjonale rettsgrunnlaget i regionen.

Det har ofte vært en viss avstand mellom Europakommisjonen (fra 2010 sammen med EUs utenriksstjeneste) og Europaparlamentet i en del arktiske spørsmål. Europaparlamentet ønsket en sterkere regulering av handelen med selprodukter enn det Kommisjonen gikk inn for. Det førte til at den endelige forordningen ga et totalforbud mot slik handel. Også i forbindelse med resolusjonene om arktisk politikk var det altså mange i Europaparlamentet som var for det som kan omtales som en vernelinje og blant annet et totalforbud mot olje- og gassvirksomhet i Arktis.

11.4 Hvordan kan Norge og Stortinget påvirke?

Stortinget fulgte behandlingen av den arktiske resolusjonen fra 2017 gjennom hele prosessen. Leder av Stortingets delegasjon for arktisk parlamentarisk samarbeid, Eirik Sivertsen (A) hadde blant annet flere møter med sentrale aktører. I forkant av plenumsbehandlingen bad Sivertsen i et brev til saksordførerne og andre medlemmer av Europaparlamentet om at tre spesifikke artikler ble tatt ut. Siden Arbeiderpartiet er medlem av den sosialdemokratiske gruppen i Europaparlamentet, kunne Sivertsen delta på et forberedende gruppemøte før avstemningen i plenum. Saken ble også drøftet med medlemmer av Europaparlamentet på det årlige møtet mellom Stortinget og Europaparlamentet i Oslo 23. februar samme år. Både den norske EU-delegasjonen, Nord-Norges Brussel-kontor og representanter fra norsk olje- og gassnæring i Brussel var også engasjert i behandlingen av saken.

Erfaringene fra de ulike sakene er at det er viktig med kontinuerlig og tidlig kontakt. Samtidig er det ressurskrevende å drive påvirkningsarbeid og det er en fordel å ha tett og koordinert kontakt med andre aktører med sammenfallende interesser. Det er også viktig å sette seg inn i ståstedet til bl.a. Europaparlamentarikere. Diskusjonen i forkant av forbudet mot handel med selprodukter kan illustrere dette. For mange norske aktører handlet denne saken kun om ressursforvaltning. Samtidig hadde en rekke EU-land allerede innført slike forbud nasjonalt og mange EU-politikere så det som en dyrevernsak. Dette svekket gjennomslagskraften til norske argumenter.

Behandlingen av både selsaken og resolusjonene i Europaparlamentet har for mange i Norge illustrert behovet for økt kunnskap om Arktis i Brussel. Dette gjelder ikke minst blant europaparlamentarikerne. Samtidig endres sammensetningen i Europaparlamentet hvert femte år. Etter valget i 2019 og Brexit i 2020 er det under 40 prosent av de nåværende parlamentarikerne som var medlemmer av Europaparlament i perioden 2014-2019. Kontinuerlig kontakt med (nye) parlamentarikerne er derfor viktig. Her vil ulike norske aktører kunne ha gjensidig nytte av hverandres aktivitet. Norges ambassadør til EU har gjennomført møter med en lang rekke Europaparlamentarikere etter valget i 2019. Nord-Norges Brussel-kontor har de siste årene arrangert flere turer til Nord-Norge for medlemmer av Europaparlamentet og deres rådgivere. Den seneste turen fant sted i februar 2020.

Også Stortinget har tatt initiativ til kontakt med sentrale parlamentarikere etter valget i 2019. Lederen for den arktiske parlamentarikerdelegasjonen på Stortinget hadde flere bilaterale møter med medlemmer av Europaparlamentet i Strasbourg i forbindelse med [møtet i Den arktiske parlamentarikerkomiteen 12. – 13. februar 2020](#). I forbindelse med lanseringen av vennegruppen for Arktis i Europaparlamentet 11. november 2019, hadde Margunn Ebbesen (H), nestleder for den arktiske parlamentarikerdelegasjonen på Stortinget, også møter med flere medlemmer av Europaparlamentet og andre aktører i Brussel. Videre er kontakten gjennom de andre etablerte parlamentariske møteplassene viktige. Dette omfatter blant annet den felles EØS-parlamentarikerkomiteen og de bilaterale møtene mellom Stortinget og Europaparlamentet.

12. NORDISK ARKTISKE MØTER

De nordiske landene utgjør fem av ni medlemmer i det arktiske parlamentarikersamarbeidet. Siden oppstarten har de nordiske landene hatt en bevisst politikk om at de ikke skal utgjøre en blokk i det arktiske samarbeidet. Det er det gode grunner for. De nordiske landene er ganske små sammenlignet med de tre andre landene Canada, Russland og USA, men har lik representasjon. Dessuten fattes beslutninger i det arktiske samarbeidet ved konsensus, og blokkdannelser vil da kunne ødelegge viljen til å nå kompromisser. Det er også av stor interesse for de nordiske landene å gjøre dette samarbeidet relevant og interessant for de tre andre store landene i rådet.

I denne sammenheng bør det også nevnes at de nordiske landene slett ikke alltid har felles interesser i Arktis. Kongeriket Danmark (inkludert Grønland og Færøyene) og Norge er to av fem kyststater til Polhavet, og sammen med Island forvalter landene store havområder i nord. (Canada, Russland, USA, Norge og Danmark har maritime grenser til Polhavet. Island er også i høyeste grad en kyststat, men har ikke grense til Polhavet.)

Utviklingen i Arktis med økt tilgjengelighet og menneskelig aktivitet har preget politikken til kyststatene mer enn i Sverige og Finland. Finland på sin side legger stor vekt på forskning, utdanning, teknologi, som vi blant annet kunne se i det finske [formannskapsprogrammet i Arktisk råd fra 2017-2019](#). Svenskene på sin side har hatt klare prioriteringer innen miljø og klima, men også økonomisk utvikling og levekår, se [Sveriges arktiske strategi fra 2011](#). Alle nevnte tema er viktige i det arktiske samarbeidet og har vært med på å gi samarbeidet nødvendig bredde og dybde. Den svenske tilnærmingen til klima og miljø, samt finsk fokus på teknologi, kan være grunnlag for viktig grenseoverskridende prosjekter for å styrke satsingen på fornybar energi og annen miljøvennlig teknologi. Bevisstheten rundt blokkdannelser bør ikke bli til hinder for felles nordiske initiativ inn i det arktiske samarbeidet hvor det er naturlig. I forbindelse med at man i perioden fra 2007 til 2013 hadde en skandinavisk formannskapsperiode i Arktisk råd utarbeidet Norge, Danmark og Sverige noen felles prioriteringer for hele perioden.

På tross av den grunnleggende tanken om at man ikke skal utgjøre noen nordisk blokk i samarbeidet, har ønsket om å ha et uformelt nordisk møte mellom de nordiske parlamentarikerdelegasjonene vokst frem. Dette tiltok også etter hvert som alle av de nordiske landene fikk egne delegasjoner til det arktiske samarbeidet. De nordiske møtene har fungert som en måte å engasjere flere av delegasjonenes medlemmer internasjonalt. Som tidligere nevnt har møtene i Den arktiske parlamentarikerkomiteen normalt kun en deltaker fra hvert av de nordiske parlamentene.

Det første nordiske møtet fant sted i Norge i 2016. Siden har det blitt fulgt opp med Danmark/Færøyene i 2018 og i Sverige i 2020. Dagsorden for møtene har vært gjensidige oppdateringer om utviklingen av landenes arktiske politikk og med vitenskapelige orienteringer om saker av felles interesse.

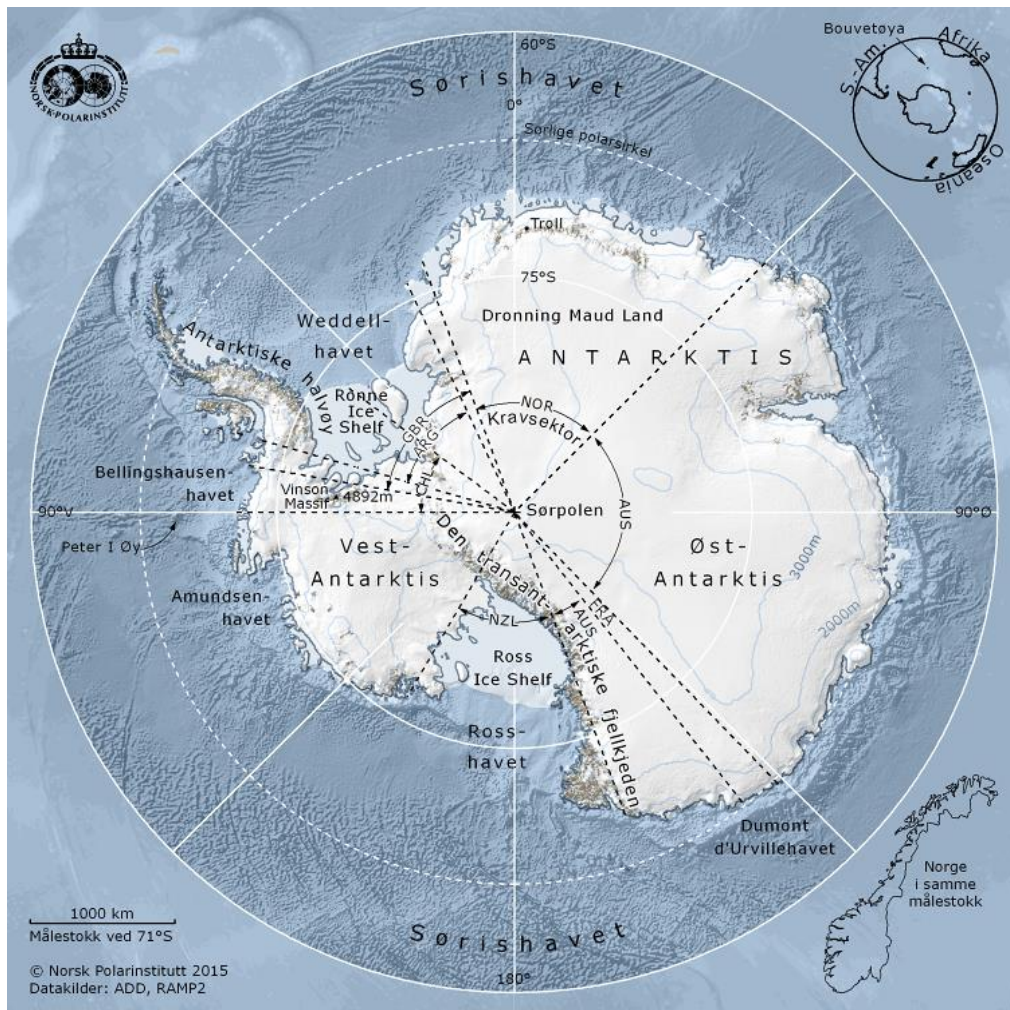
13. ANTARKTIS

I forbindelse med forberedelsene og behandlingen av stortingsmeldingen om Antarktis i 2015/2016, ble det klart at det er tematiske fellestrekk med det arktiske samarbeidet. Dette har resultert i at den arktiske delegasjonen også har engasjert seg noe i spørsmål knyttet til Antarktis.

13.1 Bakgrunn

Norge har stolte tradisjoner som polarnasjon. Ekspedisjoner i Arktis og Antarktis, og personer som Roald Amundsen og Fridtjof Nansen, var med på å forme norsk identitet frem mot unionsoppløsningen i 1905. Senere har norske eventyrere, vitenskapsfolk, næringsdrivende samt utallige ekspedisjoner bidratt til å utvikle denne identiteten videre. Utviklingen av Svalbard som en del av Norge, dagens fiske i nord og sør, samt etableringer av forskningsstasjoner som Troll i Antarktis og i Ny-Ålesund på Svalbard, har vært av stor betydning.

Figur 2. Kart over Antarktis fra Norsk Polarinstitutt

Figur 2

Gjennom vårt lands beliggenhet og befolkning er det naturlig at det de senere årene har vært mest oppmerksomhet knyttet til Arktis. 10 prosent av Norges befolkning bor nord for polarsirkelen og store deler av våre havområder er i nord. Dessuten har oppblomstringen av det internasjonale samarbeidet i Arktis bidratt til optimisme og oppmerksomhet. I Antarktis har samarbeidet under Antarktis-traktaten pågått i det stille siden 1959.

Den største forskjellene mellom Antarktis og Arktis er at mens Arktis preges av et hav (Polhavet) med is på og fem ulike kyststater rundt, så er Antarktis et kontinent med is på med havområder rundt. De ulike territorielle kravene i Antarktis er lagt på is gjennom Antarktistraktaten, mens nasjonalstatenes rettigheter og plikter samt havretten gir klare regler for suvereniteten i Arktis.

13.2 Stortingsmelding om Antarktis

På tross av fundamentale ulikheter mellom Arktis og Antarktis, er det også mange likhetstrekk. Klimaendringene på jorda har stor innvirkning på begge områdene og effekten av smeltende is gir svært konkrete resultater av økende temperaturer. Forskningen knyttet til klima og miljø har derfor flere klare paralleller. Begge områder ligger svært langt borte fra det meste annet, og er i seg selv store områder med få folk og lite infrastruktur. Samtidig har vi sett en økende internasjonal interesse for begge polområdene, med økt turisme og interesse for utnyttelse av ressursene. I kjølvannet av dette er felles problemstillinger for begge polområder knyttet til sikkerhet for mennesker som ferdes i områdene kommet på dagsordenen. Søk- og redningskapasiteter, regler for ferdsel og balansen ved utnyttelsen av naturressursene kontra vern av områder er aktuelle tema både i Arktis og Antarktis.

[Stortingsmelding om Antarktis i 2015 \(Meld. St. 32 \(2014-2015\)\)](#) ble lagt frem i statsråd den 12. juni 2015 og behandlet i Stortinget den 19. januar 2016. Dette var den første meldingen om Antarktis siden 1939, så det var på høy tid med en oppdatering og gjennomgang av politikken på feltet. Det at meldingen kom er også et tegn på at flere internasjonale aktører har startet å vise større interesse for det som skjer i Antarktis, hvor særlig Kina har blitt mer aktiv.

I forkant av at meldingen ble fremlagt arrangerte den arktiske delegasjonen seminaret «Norge og Antarktis» i Stortinget 20. mai 2015, hvor formålet var å øke oppmerksomheten i Stortinget omkring Norges interesser i Antarktis. Bakgrunnen for at delegasjonen tok initiativ til seminaret var de tematiske likheter mellom Arktis og Antarktis, og at den i forkant av den varslede stortingsmeldingen om Antarktis ønsket å få mer informasjon om dette.

Under [debatten om meldingen den 19. januar 2016](#) pekte delegasjonsleder Sivertsen på nevnte fellesnevnerne og fortsatte:

«Gjennom sitt arbeid i Arktis har Stortingets arktiske delegasjon opparbeidet seg et bredt kontaktnett som vil være nyttig i arbeidet for å øke Stortingets oppmerksomhet omkring Antarktis. Stortingets arktiske delegasjon vil fortsette å ta opp saker knyttet til Antarktis, spesielt der det er tematiske forbindelser og potensielle synergier.»

Sivertsens innlegg ble fulgt senere i debatten kommentert av representanten Øyvind Halleraker (H):

«Han (Sivertsen – min kommentar) løfter fram en problemstilling om hvorvidt ikke Antarktis også fortjener en mer kontinuerlig parlamentarisk oppmerksomhet, som Arktis har gjennom Arktisk råd. Jeg synes dette er en interessant problemstilling og et innspill som jeg synes vi skal ta med oss videre. Det er åpenbart flere måter å gjøre dette på, så jeg synes vi skal ta denne utfordringen med oss videre.»

13.3 Den første parlamentarikerkonferansen for Antarktis

Gjennom møter i det arktiske parlamentarikersamarbeidet har delegasjonsleder Sivertsen blitt kjent med den britiske politikeren James Gray. Gray har deltatt som observatør på vegne av det britiske parlamentet på de to seneste arktiske parlamentarikerkonferansene (i Finland 2018 og Russland i 2016) og blitt kjent med både det arktiske parlamentarikersamarbeidet og Sivertsen. Gray deltok i egenskap er leder av «All-Party Parliamentary Group for the Polar Regions» i det britiske parlamentet. Dette bekjentskapet gjorde at Sivertsen ble invitert til å delta i en gruppe som skulle forberede den første parlamentarikerkonferansen for Antarktis. Erfaringene fra samarbeidet i nord ble dermed viktig for utformingen av samarbeidet i sør.

Den [første parlamentarikerkonferansen for Antarktis](#) fant sted i London 2.-3. desember 2019. 18 av 54 inviterte land (parter i Antarktistraktaten) var representert på konferansen med i alt 19 parlamentarikere. De folkevalgte fikk en innføring i Antarktistraktaten, som feiret 60 år den 1. desember 2019, og det øvrige samarbeidet i Antarktis. Deltakerne vedtok [en deklarasjon](#) fra møtet hvor de blant annet fremhevet viktigheten av fredelig samarbeid, bekymring for klimaendringene og stigende havnivå, og betydningen av vitenskapelig samarbeid. Deltakerne besluttet at konferansen i fremtiden skal møtes hvert annet år, og annenhver gang på den nordlige og sørlige halvkule. Den neste konferansen vil ventelig være på New Zealand eller i Australia i 2021.

I tillegg til Sivertsen deltok Birgit Njåstad fra Norsk Polarinstitutt som innleder på konferansen i egenskap av å være leder av miljøkomiteen i antarktissamarbeidet. Seniorrådgiver Bjørn Willy Robstad deltok fra Stortingets administrasjon.

Deltakere på den første parlamentarikerkonferansen for Antarktis i London 2019.
Foto: Peter Geraerts Photography

14. AVSLUTNING

I 2018, 25 år etter den første arktiske parlamentarikermøtet i Reykjavik, sørget Stortingets delegasjon for en liten feiring av jubileet ved å få toneangivende medlemmer av det internasjonale samarbeidet til å skrive artikler om sine erfaringer i jubileumsskriftet: «[Important steps in the Arctic Parliamentary Cooperation](#)». Rapporten ble lansert på den [13. arktiske parlamentarikerkonferansen i Enare](#) 16.-19. september 2018.

Artikkelforfatterne fremhever særlig tre forhold:

1. Det arktiske samarbeidet er helt spesielt i internasjonal sammenheng. De arktiske urfolks posisjon, samt de vitenskapelig rapportene som grunnlag for politiske beslutning tatt av de arktiske landenes representanter, skaper en særegen legitimitet for vedtakene.
2. Det arktiske samarbeidet har utviklet seg til å omfatte stadig flere tema slik at man kan bruke samarbeidet til å møte de mange utfordringene regionen står overfor. Samarbeidet har vært preget av et ønske om å finne gode løsninger på reelle problemer. Dette har ført til et fleksibelt og dynamisk samarbeid.
3. Arktis er og skal være en region preget av samarbeid, fred og stabilitet.

Arktis er fremdeles en region preget av velfungerende internasjonalt samarbeid. Gjennom årene har det vært forsøk i media på å fremstille virkeligheten i regionen på dramatiske måter. Vi så det i etterkant av den russiske flaggplantingen på Nordpolen i 2007 og lanseringen av [en rapport fra USGS](#) (USAs geologiske undersøkelser) som anslo i at 30 % av den uoppdagede gassen og 13% av verdens uoppdagede oljeressurser fantes i Arktis. Da var det særlig «kappløpet om ressursene» som ble omtalt. Samtidig har landene fortsatt samarbeidet i Arktisk råd og pekt på at de vil følge havretten når det gjelder fordelingen av kontinentalsokkelen i Arktis. I tillegg har de understreket at mesteparten av ressursene er innenfor allerede avklarte grenser for kontinentalsokkelen.

Stortingets representanter til det arktiske parlamentarikersamarbeidet har siden oppstarten deltatt aktivt og i stor grad vært med på å prege arbeidet i den arktiske parlamentarikerkomiteen. Hill-Marta Solberg (A) ledet komiteen fra 2004-2009, Morten Høglund (FrP) fra 2011-2013 og Eirik Sivertsen (A) fra 2014 og frem til i dag. Gjennom sitt lederskap har de alle tre satt agendaen for det internasjonale samarbeidet, representert det arktiske parlamentarikersamarbeidet i andre internasjonale fora, og vært sterke talspersoner for norske synspunkter om utviklingen i Arktis. Gjennom sitt engasjementet internasjonalt og nasjonalt har Stortingets delegasjon for arktisk parlamentarisk samarbeid vært med å gi retning til og etablere strukturene for det arktiske samarbeidet.

Som en av de yngste internasjonale delegasjonene i Stortinget har delegasjonen de første 10 årene satt betydelige spor, nasjonalt og internasjonalt. Gjennom å inkludere det fremvoksende parlamentarikersamarbeidet i Antarktis kan delegasjonen også fremover dra erfaringer og nytte av overlappende tematikk for begge polområdene, slik som man gjør i samarbeidet på regjeringssiden. Antarktis vil allikevel forbli mindre viktig for delegasjonen, mest pga. geografi og Norges beliggenhet, men også fordi det ikke er noen fastboende i Antarktis. Menneskers ve og vel er og blir de folkevalgtes viktigste politiske drivkraft.

Stortingets arktiske delegasjon i Ny-Ålesund, Svalbard i 2018. Fra venstre: Willfred Nordlund (Sp), Svein Harberg (H), Else-May Norderhus (A), Bengt-Rune Strifeldt (FrP), delegasjonsleder Eirik Sivertsen (A), og nestleder Margunn Ebbesen (H). Foto: Stortinget

Om artikkelforfatteren:

Bjørn Willy Robstad er seniorrådgiver i internasjonal avdeling i Stortinget. Han har arbeidet som delegasjonssekretær for Stortingets delegasjon for arktisk parlamentarisk samarbeid siden opprettelsen i 2009. Han var generalsekretær for det internasjonale arktiske parlamentarikersamarbeidet fra 2006 – 2016.

Stortingets utredningsseksjon yter faglig bistand til representanter, partigrupper og komiteer i Stortinget basert på spørsmål fra den enkelte oppdragsgiver.

Seksjonen publiserer også egeninitierte notater som gjøres allment tilgjengelig. Enkelte av notatene er utarbeidet av eksterne fagpersoner og forskningsmiljøer på oppdrag fra Stortingets utredningsseksjon.

Siste utgivelser:

- 02/19 *Fra Brussel til Bastøy. Om EØS-rettens krav til den nasjonale strafferetten*
- 01/19 *Om representantforslag i Stortinget*
- 04/18 *Om «krig» i Grunnloven § 26*
- 03/18 *Grenseløse helsetjenester*
- 02/18 *Internasjonal investeringsrett. En innføring i rettssystemet og en analyse av voldgiftspraksis fra 2016*
- 01/18 *Mistillitsforslag, kabinettspørsmål og kritikkforslag – en oversikt*
- 03/17 *Om Norges tilknytning til EUs finansbyråer*
- 02/17 *Fengselsstraff på livstid*
- 01/17 *Norske myndigheters fullbyrdelse av en europeisk arrestordre*
- 02/16 *Gjemt, men ikke glemt. Avveining mellom personvern og informasjonsfrihet ved avindeksering av lovlig publiserte personopplysninger*
- 01/16 *Regjeringskonferansene: Utenfor Stortingets rekkevidde?*
- 03/15 *Innføring av nye, kostbare legemidler og metoder – systemer i utvalgte land*
- 02/15 *Støtteordninger og skattefordeler for barnefamilier – dagens regelverk og historisk utvikling*
- 01/15 *Om den EØS-rettslige adgangen til å kjøpekraftsjustere trygdeytelser*
- 02/14 *Konsesjonssystemet for markedsplasser for finansielle instrumenter*
- 01/14 *Mistillitsforslag, kabinettspørsmål og kritikkforslag – en oversikt*
- 06/13 *Om stortingsforlik*
- 05/13 *Dokumentinnsyn hos EU-kommisjonen og EFTAs overvåkningsorgan*
- 04/13 *Statistikk om Stortinget*
- 03/13 *Endringer i Stortingets forretningsorden 1945–2013*
- 02/13 *Stemmerettsjubileet 2013: Kampen for kvinners stemmerett*
- 01/13 *Lokale tilknytningskrav og EØS-avtalens regler om de fire friheter*
- 04/12 *Uavhengige finanspolitiske råd i andre land – relevans for Norge?*
- 03/12 *Bruker Norge mye eller lite til helseformål sammenlignet med andre land?*
- 02/12 *EØS-avtalens statsstøtteregler – muligheten til å benytte skatte- og avgiftsregler som miljøpolitisk virkemiddel*
- 01/12 *Bevissspørsmål ved EU-domstolens prøving av proporsjonalitetsprinsippet*
- 04/11 *Kravet om et grenseoverskridende element*
- 03/11 *Økonomiske og administrative lovgivningshensyn i EØS-retten – nasjonale myndigheters handlefrihet på det indre marked*
- 02/11 *Norges nordlige og arktiske ressurser*
- 01/11 *Anna Rogstad – første kvinne på Stortinget i 1911*
- 03/10 *Grunnloven § 93 og unntaket for «lite inngripende» myndighetsoverføring*
- 02/10 *Mistillitsforslag og kabinettspørsmål – en oversikt*
- 01/10 *Norske bruksreguleringer og EØS-retten: hindrer EØS-avtalen det norske forbudet mot bruk av vannscooter?*

ISBN 978-82-8196-157-9
ISSN 1890-2537

